

Demografický vývoj Ústeckého kraje v letech 1960 – 2004

Struktura a rozmístění obyvatelstva na určitém území je výsledkem mnohostranných, dlouhodobě probíhajících procesů, které jsou ovlivněny přírodními, ekonomickými i společenskými podmínkami. Také demografické charakteristiky Ústeckého kraje se vyvíjely v závislosti na specifických znacích této oblasti, k nimž patřila zejména těžba nerostných surovin s navazujícím rozvojem těžkého průmyslu a dopravy. Demografická struktura byla též významně ovlivněna značnými přesuny obyvatelstva před 2. světovou válkou i po ní, kdy tento migrační proces byl zakončen doosídlováním kraje ze zbývajících částí republiky.

Základním zdrojem údajů o stavu obyvatelstva je pro Český statistický úřad Sčítání lidu, domů a bytů konané v desetileté periodě. V mezidobí mezi sčítáními jsou souhrnná data o stavu obyvatelstva a jeho pohybu zpracovávána na základě údajů z měsíčních výkazů statistiky obyvatelstva, do tzv. bilancí. V rocích sčítání je patrný rozdíl mezi celkovým počtem obyvatel Ústeckého kraje zjištěným při sčítání a z bilancí. Příčinou tohoto rozdílu mohou být nepřesnosti při hlášení stěhování, případně jejich úplná absence nebo také záměrné odmítnutí sčítání některými obyvateli. Proto je vždy v následujícím roce po sčítání patrný značný úbytek obyvatelstva.

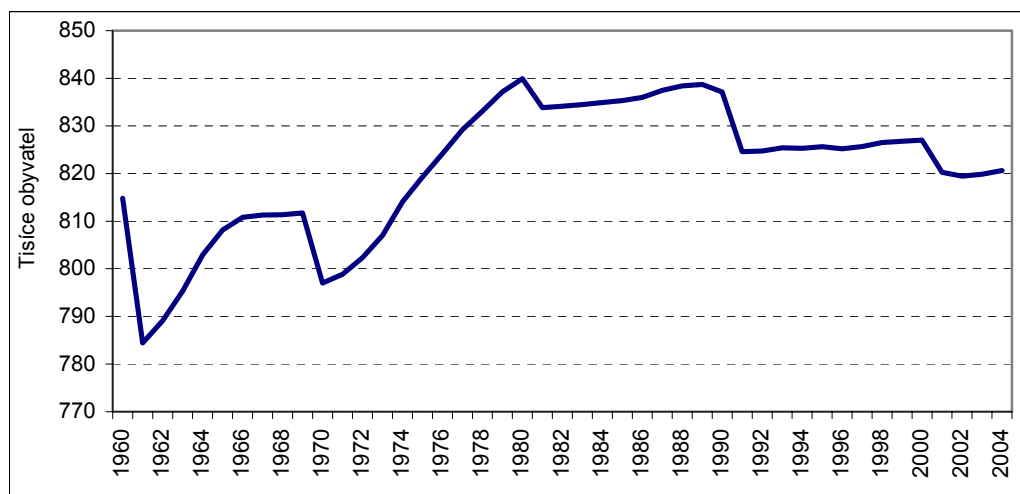
Od roku 2001 došlo k významné změně metodiky. Na základě doporučení Evropské unie se do pohybu obyvatelstva začali zahrnovat i cizinci s dlouhodobým pobytem a cizinci s přiznaným azylem na území České republiky (viz [metodické vysvětlivky](#)).

Na následujících stránkách je stručně charakterizován vývoj demografických jevů v Ústeckém kraji v letech 1960 až 2004.

1. Vývoj počtu obyvatelstva

Ke konci roku 2004 dosáhl počet obyvatel Ústeckého kraje 822 133 osob. Od roku 1961 to bylo navýšení o více než 40 tisíc, tedy o 5,2 %. Nejvyšší měrou se na tomto zvýšení počtu obyvatel podílel okres Chomutov a Ústí nad Labem. Naopak k největšímu snížení počtu obyvatel došlo ve sledovaném období v okrese Teplice.

Graf 1 Střední stav obyvatelstva v Ústeckém kraji (1960 - 2004)

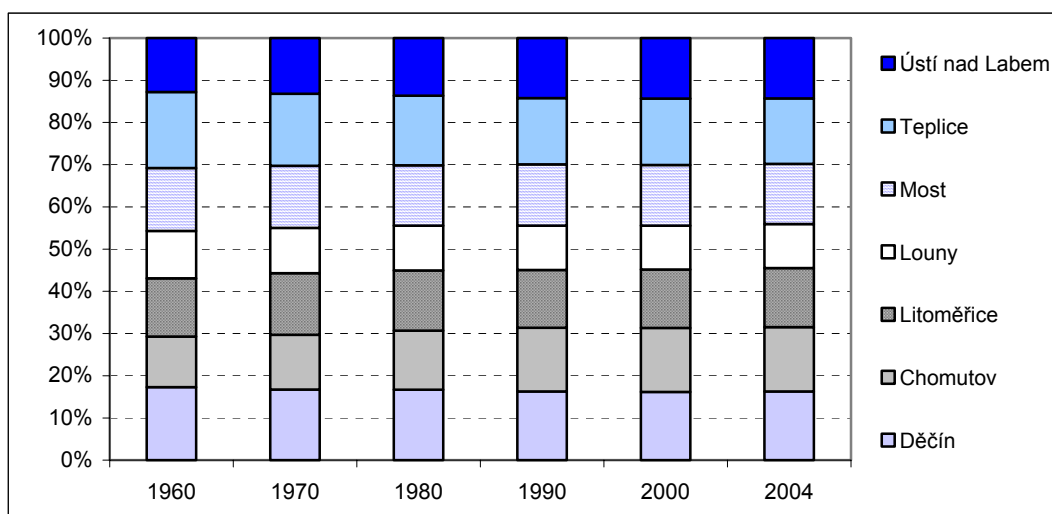

V tomto dlouhém časovém období je možno rozlišit několik etap ve vývoji počtu obyvatel kraje, které se od sebe odlišují především dynamikou změn a příčinami přírůstků či úbytků obyvatelstva.

V letech 1960 až 1970 počty obyvatel Ústeckého kraje mírně stoupaly, byl zaznamenán značný přírůstek obyvatelstva přirozenou měnou, s maximem v roce 1964, kdy počty živě narozených dětí přesáhly hranici 14 tisíc. Z počátku tohoto období počty přistěhovalých ještě mírně převyšovaly počty vystěhovalých. Zlomovým se stal rok 1964, od kterého zaznamenáváme již záporné migrační saldo. Svého záporného extrému dosáhlo v roce 1967, kdy počty vystěhovalých z kraje převýšily přistěhovalé o více než 4,5 tisíce osob. Jedná se nejen o maximální záporné migrační saldo v průběhu 60. let, ale o maximální saldo v celém referenčním období (1960 - 2004).

Demografický vývoj Ústeckého kraje v letech 1960 – 2004

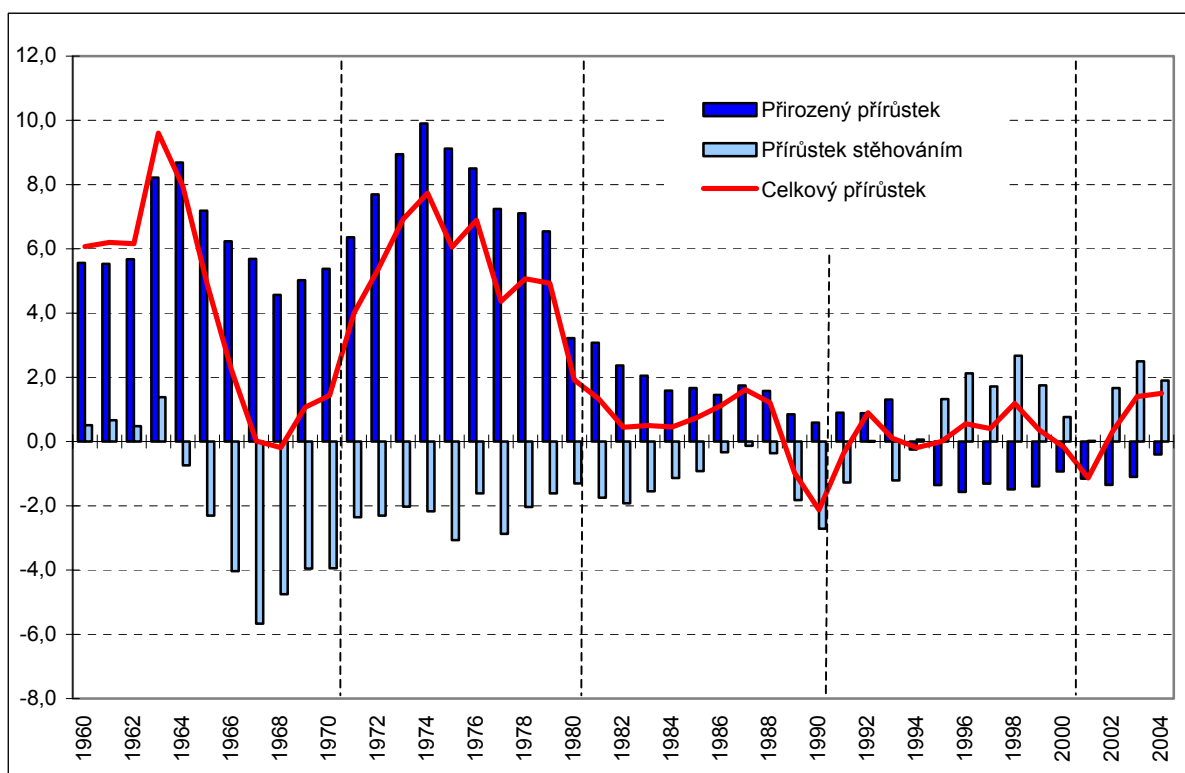
Graf 1 Podíl obyvatel okresů na celkovém počtu obyvatel Ústeckého kraje

V následujících 10 letech, od roku 1970 do roku 1980, se počet obyvatel kraje značně zvýšil. Tento nárůst byl důsledkem dynamického rozvoje porodnosti generace poválečných dětí, s maximem v roce 1974, kdy se narodilo více než 17 tisíc dětí. V celém tomto desetiletém období byly ale registrovány značné úbytky obyvatelstva Ústeckého kraje stěhováním.

V osmdesátých letech 20. století vývoj počtu obyvatel kraje spíše stagnoval. Počty narozených dětí se pomalu snižovaly, zatímco počty zemřelých několikrát překročily 10tisícovou hranici. Proto se i přirozené přírůstky pozvolna snižovaly. V celém tomto období registrujeme záporné migrační saldo, které ale, až na poslední roky období, nepřevýšilo přírůstky obyvatelstva přirozenou měnou.

Graf 3 Přírůstky obyvatelstva Ústeckého kraje – relativní ukazatele

Po roce 1990 došlo v důsledku společenských změn k zásadním změnám v demografickém chování obyvatelstva. Došlo k prudkému snížení porodnosti a její následné stagnaci na nízkých hodnotách. V důsledku toho již v roce 1994 převýšily počty zemřelých počty živě narozených dětí a tedy od tohoto roku

Demografický vývoj Ústeckého kraje v letech 1960 – 2004

obyvatelstvo Ústeckého kraje přirozenou měnou ubývá. Zatímco migrační saldo bylo na počátku 90. let ještě záporné, od roku 1995 je v Ústeckém kraji registrován značný přírůstek obyvatelstva stěhováním. Od roku 1996, s výjimkou roků 2000 a 2001, dokonce toto migrační saldo plně kompenzovalo pokles z přirozené měny a v Ústeckém kraji je registrován kladný přírůstek obyvatelstva.

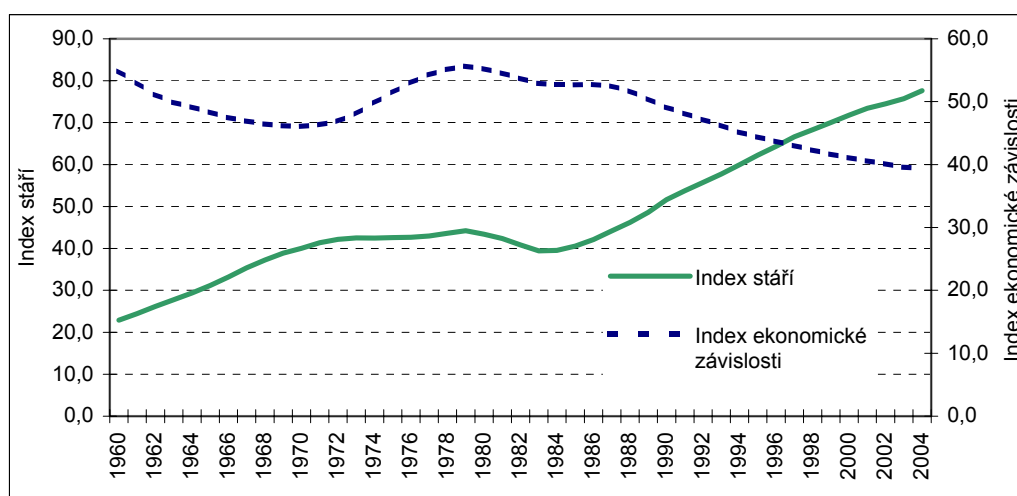
2. Věkové složení obyvatelstva

Jednou ze základních charakteristik struktury obyvatelstva je jeho věkové složení. Odráží v sobě předchozí demografický vývoj včetně migračních procesů. Věková struktura populace Ústeckého kraje je podobně nevyrovnaná jako věkové složení celé České republiky. Na věkovém složení jsou dobře patrné zářezy vzniklé vysokou úmrtností a sníženou úrovní porodnosti v průběhu první světové války, hospodářskou krizí ve třicátých letech, poválečným babyboodem, nízkou úrovní porodnosti v šedesátých letech, zvýšenou úrovní reprodukce v polovině sedmdesátých let a v neposlední řadě snižováním plodnosti v posledních deseti letech (viz stromy života, str. 92, 93). Věková struktura Ústeckého kraje, stejně jako věková struktura celé České republiky, ukazuje i vyšší zastoupení žen v populaci starších osob, které je dáno biologickými rozdíly mezi oběma pohlavími a také válečnými ztrátami.

Z vývoje zastoupení hlavních věkových skupin je v letech 1960 až 2004 dobře patrný postupný pokles podílu dětské složky téměř na polovinu. Tento vývoj byl pouze přerušen v období zvýšené porodnosti v sedmdesátých letech. V průběhu posledních pěti let se podíl dětí do 15 let snížil o více než jeden procentní bod (ze 17 % v roce 2000 na 15,9 % v roce 2004). V souvislosti s tímto vývojem lze sledovat i změny v zastoupení ostatních hlavních věkových skupin. Od počátku sledovaného období se pozvolna zvyšuje podíl obyvatel Ústeckého kraje, kteří překročili hranici 65 let. Zatímco v roce 1960 měla věková skupina nad 65 let ve struktuře zastoupení pouze 6,6 %, v roce 2004 činil její podíl již 12,4 %. Podíl produktivní složky obyvatelstva, ve věku 15 až 65 let, se od roku 1960 do současné doby pozvolna zvyšuje, s výjimkou sedmdesátých let, kdy došlo ke snížení podílu této složky, v důsledku vysokého zastoupení dětí do 15 let.

Vývoj podílů hlavních věkových skupin a stárnutí obyvatelstva v letech 1960 až 2004 v Ústeckém kraji je dobře patrný z vývoje indexu stáří (podíl obyvatel starších 65 let na 100 dětí ve věku 0 až 14 let), který během sledovaného období vzrostl na více než trojnásobek. V dlouhodobém pohledu klesá index ekonomické závislosti, který vyjadřuje podíl dětí ve věku 0 - 14 let a osob ve věku nad 65 let na 100 osob ve věku 15 - 64 let. Je to způsobeno hlavně nízkým zastoupením dětské složky a navíc tím, že mezi produktivní jsou zahrnuty silné ročníky z poválečných let a jejich děti. V několika příštích letech se však tato silná poválečná generace bude přesouvat do poproduktivního věku a výše uvedené ukazatele se značně změní.

Graf 4 Vývoj indexu ekonomické závislosti a indexu stáří (1960 - 2004)

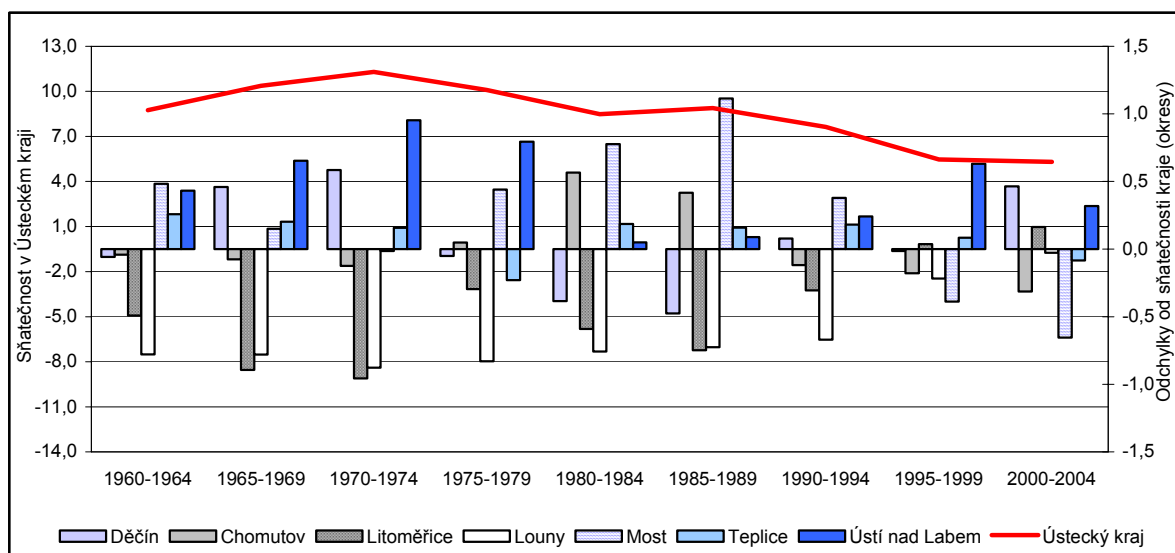
Údaje z demografické statistiky umožňují od roku 1991 výpočet průměrného věku obyvatelstva. Průměrný věk obyvatel Ústeckého kraje se v souvislosti se změnami věkové struktury výrazně zvyšuje. Od počátku devadesátých let došlo k výraznému zlepšení úmrtnostních podmínek – snížení kojenecké a novorozenecké úmrtnosti, snížení úmrtnosti v poproduktivním věku a prodlužování délky lidského života. Průměrný věk obyvatel Ústeckého kraje tak mezi roky 1991 a 2004 vzrostl u žen z 36,9 let na 40,2 let a u mužů z 33,9 let na 37,3 let.

3. Sňatečnost

Na roční kolísání počtů uzavřených sňatků měly v minulosti z velké části vliv měnící se počty obyvatelstva ve sňatkovém věku, které byly způsobeny nepravidelnou věkovou strukturou. Vzestup počtu uzavřených sňatků na konci šedesátých a na počátku sedmdesátých let lze vysvětlit právě zvýšením podílu sňatkuschného obyvatelstva. V té době dospěla do věku plnoletosti generace poválečných dětí.

Politické změny v roce 1989 měly na vývoj sňatečnosti významný vliv. Nejprve v roce 1990 počet uzavřených sňatků výrazně vzrostl jako reakce na plánované zrušení výhodných novomanželských půjček k 1. lednu 1991. Transformace však s sebou přinesla již zmiňovanou změnu v rodinném chování obyvatelstva. Pro tu je charakteristický především vyšší věk při vstupu do manželství a založení rodiny a hlavně častější život v nesezdaných soužitích. Rodině a rodičovství začaly konkurovat možnosti osobního naplnění a seberealizace (vzdělání, kariéra, cestování aj.) a vedle toho se také změnil pohled společnosti na soužití v nesezdaném partnerství. Od roku 1994 počty sňatků klesly pod 5 tisíc ročně, kdy dokonce v roce 2003 počty uzavřených manželství nedosáhly ani 4 tisíce, i když do sňatkuschného věku již vstoupila generace narozená v průběhu sedmdesátých let. Od poloviny devadesátých let se tedy již počet uzavřených sňatků, s výjimkou poklesu v roce 2003, téměř nemění. Pod celokrajským průměrem se po celé období pohybovala sňatečnost v okrese Louny a s výjimkou několika posledních let také v okrese Litoměřice. Naopak v okrese Ústí nad Labem se počty sňatků přepočtené na 1 000 obyvatel středního stavu téměř po celou dobu pohybovaly nad krajším průměrem.

Graf 5 Sňatečnost v Ústeckém kraji a odchylky v jednotlivých okresech (1960 - 2004)

Obyvatelstvo celé České republiky přijalo v 90. letech nový model společenského chování. Vstup do manželství je odkládán do vyššího věku, stejně tak jako plánování narození dítěte. Současně instituce manželství ztratila svůj dřívější význam. Očekávání narození dítěte už není důvodem k nezbytnému sňatku partnerů. Průměrný věk při sňatku snoubenců v Ústeckém kraji se po roce 1990 začal velmi dynamicky zvyšovat. Průměrný věk nevěst při sňatku vzrostl mezi roky 1991 až 2004 z 25,6 let na 30,9 let a průměrný věk ženichů za stejné období z 28,4 let na 33,8 let. Intenzita zvyšování průměrného věku snoubenců při prvním sňatku se projevila nárůstem sňatkového věku nevěst z 21,1 let v roce 1991 na 26,3 let v roce 2004 a ženichů z 23,9 let na 29,0 let ve stejném časovém období.

4. Rozvodovost

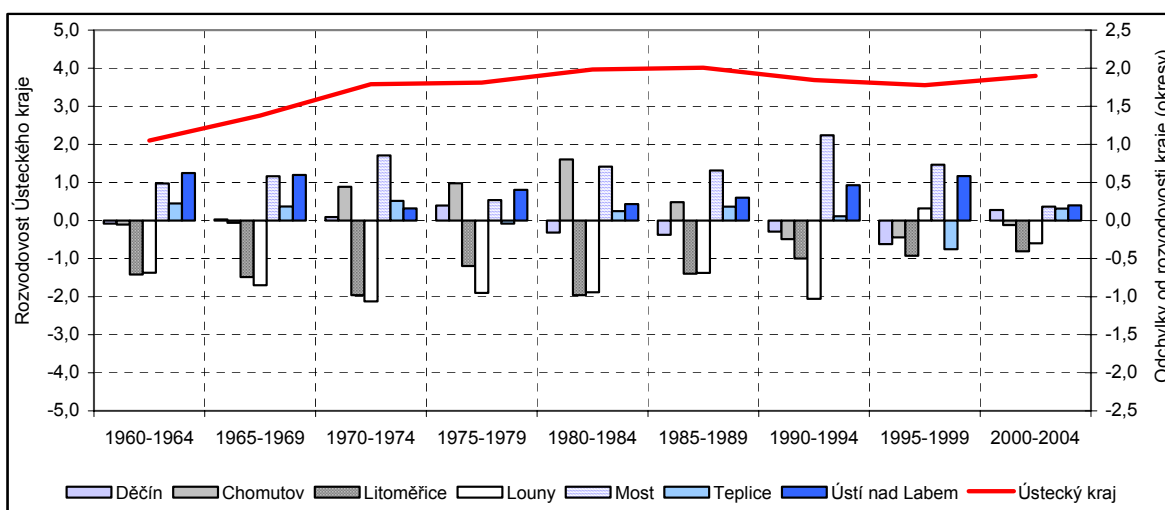
Na vývoj rozvodovosti mají jak v České republice, tak i v Ústeckém kraji jistý vliv zákonné úpravy a také společenské vnímání rozvodu. Z právního hlediska je rozvod faktickým ukončením manželství na základě rozhodnutí soudu. Během 60. a 70. let byly provedeny úpravy zákona, které rozvody ulehčily. V roce 1963 bylo novelou zákona zrušeno řízení o míře provinění, v roce 1965 novela zákona umožnila rozvod i bez souhlasu nevinného manžela, pokud spolu manželé nežili již tři roky. Tato novela v konečné podstatě umožnila zrušení tzv. mrtvých manželství. Konečně v roce 1973 bylo zrušeno i předběžné řízení o smíření

Demografický vývoj Ústeckého kraje v letech 1960 – 2004

manželů jako málo účinné. Poslední zákonná úprava rozvodu jako právního úkonu vstoupila v platnost 1. srpna 1998, kdy byl přijat zákon o rodině, a tato úprava naopak ztížila rozvody rodin s nezletilými dětmi.

Počet rozvodů i ukazatel počet rozvodů na 1 000 obyvatel od roku 1960 zřetelně stoupal. Během sledovaných let stoupl počet rozvodů v Ústeckém kraji na více než dvojnásobek. S výjimkou roku 1999 se rozvodovost v Ústeckém kraji pohybovala výrazně nad úrovní rozvodovosti v České republice. Hodnota ukazatele počtu rozvodů na 1 000 obyvatel středního stavu vzrostla v tomto období z 1,8 na 4,1. Zákon o rodině, přijatý v roce 1998, způsobil výrazný pokles počtu rozvodů, který se projevil v roce 1999 a mírně i v roce 2000, ale již v následujícím roce úroveň rozvodovosti opět stoupla na hodnoty před úpravou zákona. Stejně jako v případě sňatečnosti se i v případě rozvodovosti pohybují okresy Litoměřice a Louny pod průměrnou hodnotou kraje, zatímco nad průměrem nacházíme v celém období okresy Most a Ústí nad Labem.

Graf 6 Rozvodovost v Ústeckém kraji a odchylky jednotlivých okresů (1960 - 2004)

K zajímavým ukazatelům patří tzv. rozvodový index, kde se počet rozvodů nevztahuje na 1 000 obyvatel, ale na 100 sňatků. Nevýhodou tohoto ukazatele je jeho vztahování na sňatky uzavřené v roce rozvodu. Z vývoje tohoto indexu je patrné, že i tento ukazatel za sledované období, tedy od roku 1960, téměř nepřetržitě stoupá. Z hodnoty 23,2 rozvodů na 100 sňatků v roce 1960 vzrostl rozvodový index na 76,5 v roce 2004. Jeho vysoká hodnota v současné době je především také ovlivněna nízkým počtem sňatků.

5. Porodnost

Vývoj porodnosti v druhé polovině 20. století je v Ústeckém kraji, stejně jako v celé České republice, značně ovlivněn 2. světovou válkou a poválečným vývojem. Vedle faktoru odloženého mateřství v průběhu války, které se projevilo ve vysoké míře porodnosti v poválečném období, a celorepublikové populační politiky v 50. letech se v Ústeckém kraji přidal také faktor poválečného doosídlování pohraničí. Ve většině případů se do příhraničních oblastí stěhovali mladí lidé, kteří následně zakládali rodiny, což se projevilo i tím, že se porodnost pohybovala dlouhodobě mírně nad celorepublikovým průměrem.

Příslib populační politiky (prodloužení mateřské dovolené) vedl na začátku 60. let k přechodnému zvýšení úrovně porodnosti. K dalšímu významnému nárůstu došlo na začátku 70. let a tato zvýšená úroveň se udržela do konce dekády. Důvodem nebyla pouze nová propopulační politika, ale také skutečnost, že se silné poválečné ročníky dostaly do období své zvýšené reprodukce. S tím, jak stárnuly poválečné ročníky, snižovala se i míra porodnosti.

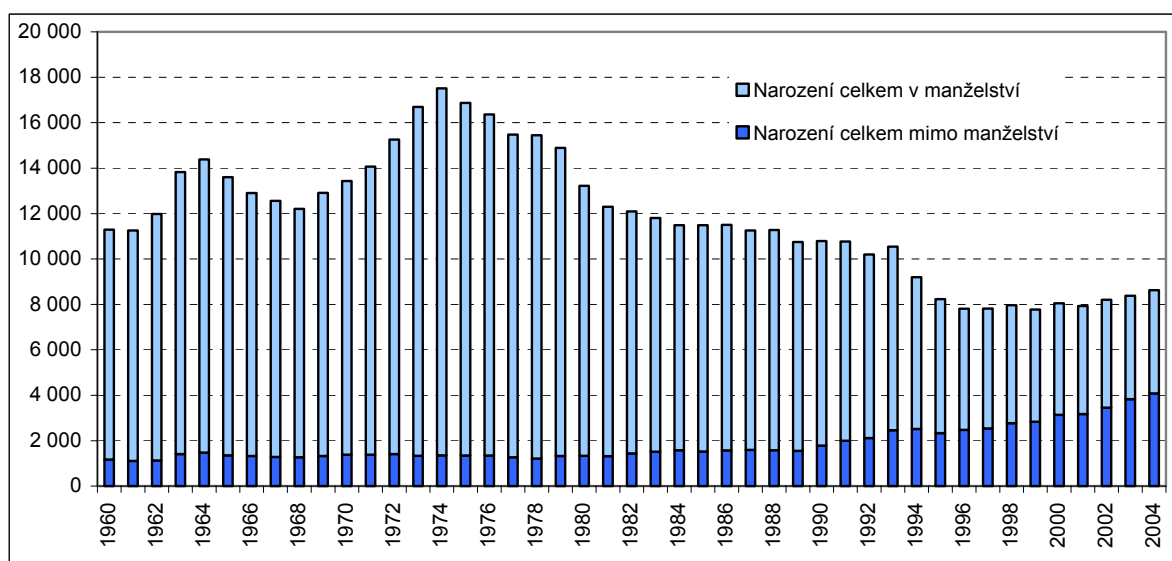
Rok 1989 sebou přinesl nejen změny politické, ale i výrazné změny společenské, které se projevily i změnou populačního chování obyvatelstva právě na začátku 90. let. Významnou změnou byl rostoucí trend odkládání narození dítěte. Založení rodiny začaly konkurovat možnosti (a nutnosti) získání vyššího vzdělání a praxe, budování profesní kariéry, možnosti cestování a získávání zkušeností v zahraničí, a právě prudký pokles porodnosti byl nejzřetelnějším znakem těchto změn. Mezi lety 1990 a 1995 klesl počet živě narozených dětí o více než 2,5 tisíce (- 23,6 %). Od roku 1994 začaly počty zemřelých přesahovat počty živě

Demografický vývoj Ústeckého kraje v letech 1960 – 2004

narozených a Ústecký kraj, stejně jako celá Česká republika, začal pravidelně vykazovat úbytek obyvatelstva přirozenou měnou. Na rozdíl od České republiky byl ale úbytek obyvatelstva relativně menší a byl kompenzován (kromě roku 2001) vyšším migračním přírůstkem.

Vedle poklesu porodnosti se spolu se společenskými změnami po roce 1989 změnil také pohled na nemanželská soužití a děti v nich narozené. Tento faktor, spolu se změnou sociální politiky státu, vedl k významnému zvyšování počtu dětí narozených mimo manželství. Vývoj počtu mimomanželských dětí se však za celé referenční období měnil s každou dekádou. V 60. letech byl podíl narozených dětí mimo manželství zhruba stabilní (okolo 10 %). V 70. letech se díky populační politice státu tento podíl snižoval a pohyboval se okolo 8 %. S rokem 1980 přišla další změna trendu a počet dětí narozených mimo manželství se začal rychle zvyšovat. Po roce 1989 byl tento trend nejen zachován, ale ještě více akceleroval. Zatímco v 80. letech se zvýšil podíl dětí narozených mimo manželství zhruba o 6,5 procentního bodu, v 90. letech to bylo již o více než 20 procentních bodů. V roce 2004 se narodilo v Ústeckém kraji již více než 47 % dětí mimo manželství, což je výrazně nad celorepublikovým průměrem, kde se tento podíl pohybuje okolo 31 %.

Graf 7 Struktura narozených v kraji celkem (1960 - 2004)

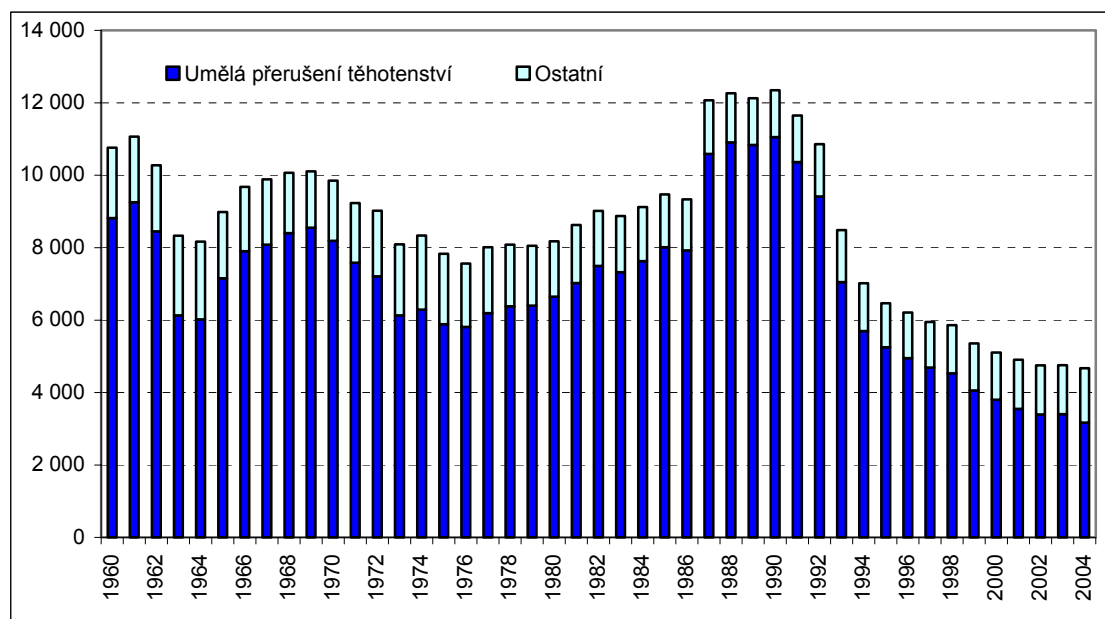
Zatímco do poloviny 70. let se podíl narozených mimo manželství mezi jednotlivými okresy výrazně neodlišoval, od počátku 80. let se začaly projevovat značné rozdíly. Trend byl sice ve všech okresech shodný, jiná však byla dynamika nárůstu podílu dětí narozených mimo manželství. Nejnižší podíl vykazovaly po celé období okresy Litoměřice a Louny a ke konci 80. let se rozdíly ještě zvětšily. Naopak nejvyšší podíly vykazovaly tradičně okresy Chomutov a Most. Za posledních 15 let nejvíce akceleroval podíl dětí narozených mimo manželství na Mostecku, kde v roce 2001 překročil 50% hranici. Dalšími okresy, které již překročily tuto hranici (byť mírně), byly Teplice a Chomutov (2004). Naopak v roce 2004 se v Litoměřicích pohyboval tento podíl okolo 34,5 %, což je i tak vyšší hodnota než v průměru v republice jako celku (ČR 2004, 30,6 %).

6. Potratovost

Míra potratovosti v Ústeckém kraji kopírovala po celé sledované období (1960 - 2004) vývoj potratovosti v České republice. Udržovala se však na výrazně vyšší úrovni a je tomu tak dodnes. V posledních patnácti letech měla míra potratovosti silně klesající tendenci, což je spojeno především s velkým rozšířením antikoncepčních prostředků. Zatímco v roce 1990 činil celkový počet potratů 12 350, v roce 2004 to bylo o 62 % méně (tj. 4 673 potratů).

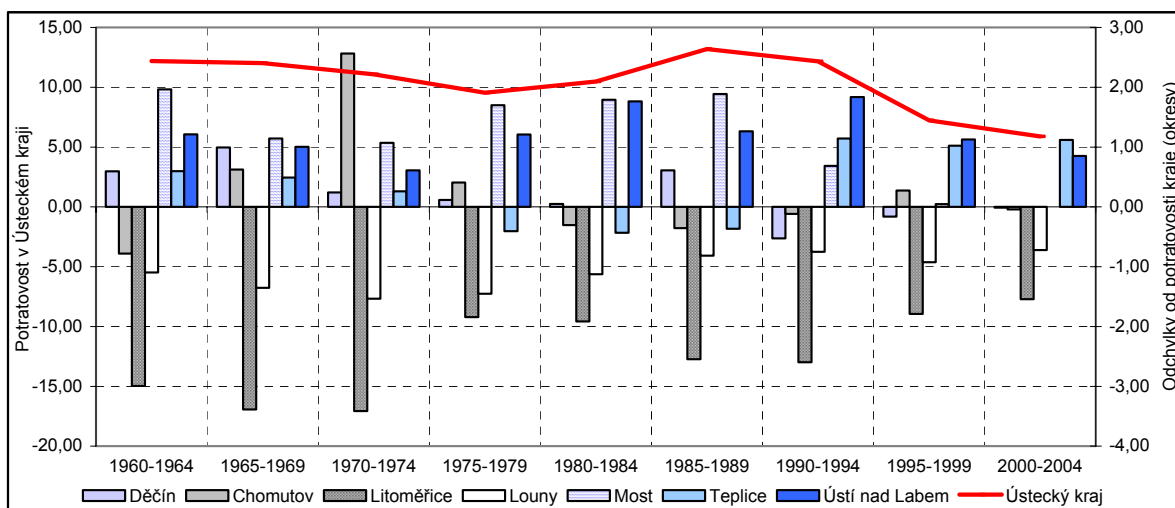
Demografický vývoj Ústeckého kraje v letech 1960 – 2004

Graf 8 Struktura potratů v Ústeckém kraji (1960 - 2004)

V průběhu referenčního období byla vykazovaná míra potratovosti ovlivněna řadou faktorů. Vedle měnící se věkové struktury obyvatelstva (potratovost je uváděna jako počet potratů na 1 000 obyvatel) a měnící se porodnosti (index potratovosti uvádí počet potratů na 100 narozených) byla důležitým faktorem také administrativní resp. legislativní úprava možnosti přerušení těhotenství. Umělé přerušení těhotenství bylo zlegalizováno přijetím zákona o umělém přerušení těhotenství z roku 1957, nicméně zákon také stanovil povinnost schválení daného zákroku potratovou komisí. S jejím zrušením v roce 1986 souvisí strmý nárůst potratovosti na konci 80. let. I v tomto případě kopíroval Ústecký kraj trend České republiky. Vedle umělého přerušení těhotenství je součástí počtu potratů také počet samovolných potratů a potratů z nejištěných příčin, ale jejich počet se v čase příliš nemění. Naopak počet umělých přerušení těhotenství vykazuje v čase větší variabilitu a má na celkové potratovosti největší podíl. Proto je vývoj této složky pro ukazatel míry potratovosti klíčový.

Graf 9 Potratovost v Ústeckém kraji a odchylky jednotlivých okresů (1960 - 2004)

Výrazně pod průměrem kraje se dlouhodobě pohybuje potratovost v okresech Louny a Litoměřice, což souvisí hlavně se strukturou obyvatelstva (věkovou i sociální). Naopak nad průměrem kraje se dlouhodobě pohybuje potratovost v okresech Ústí nad Labem a Most. Zatímco v případě Mostu došlo v posledních 15 letech k výraznému poklesu potratovosti, v případě Ústí nad Labem je odchylka od průměru stále vysoká. Posledních 15 let se nad průměrem kraje pohybuje i okres Teplice, který v 70. a 80. letech vykazoval naopak podprůměrné míry potratovosti.

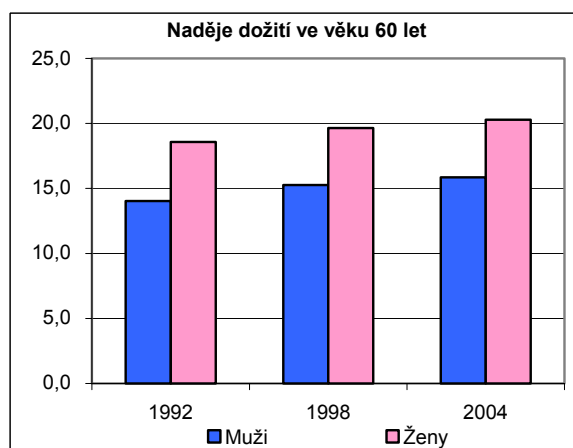
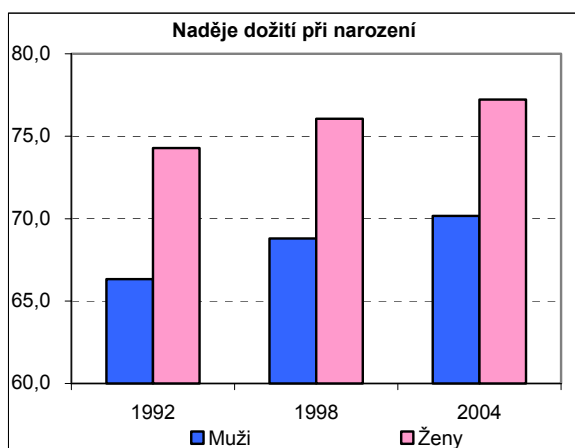
7. Úmrtnost

V průběhu 60. až 80. let byla hrubá míra úmrtnosti (zemřelí na 1 000 obyvatel středního stavu) v Ústeckém kraji nižší než v České republice jako celku. S rokem 1990 se však situace změnila a úmrtnost v Ústeckém kraji se dostala na průměrnou úroveň úmrtnosti v České republice. V posledních 4 letech (2001 - 2004) dokonce již počty zemřelých na 1 000 obyvatel středního stavu mírně přesahují hodnotu tohoto ukazatele v České republice.

Vývoj úmrtnosti také významně ovlivnila kojenecká a novorozenecká úmrtnost. Kojenecká úmrtnost, stejně jako novorozenecká, se po celé referenční období, až na ojedinělé výjimky, pohybovaly nad celorepublikovým průměrem. Tím působily na růst celkové úmrtnosti, která se však přesto pohybovala pod republikovým průměrem. Kojenecká úmrtnost na počátku 60. let ještě rostla, ale od poloviny 60. let začala velmi výrazně klesat. V roce 1965, kdy tento ukazatel nabyl nejvyšší hodnoty, dosahovala kojenecká úmrtnost 28,1 (počet zemřelých dětí ve stáří do jednoho roku na 1 000 živě narozených dětí). V průběhu následujících 20 let klesla kojenecká úmrtnost na polovinu. Od počátku 90. let, kdy se zlepšila zdravotní péče a úroveň zdravotnické techniky, kojenecká úmrtnost opět klesala, až na nejnižší hodnotu v celém sledovaném období, 3,7 v roce 2004. Novorozenecká úmrtnost vykazovala ve sledovaném období obdobné tendence jako úmrtnost kojenecká.

Na začátku sledovaného období se míra úmrtnosti v jednotlivých okresech značně lišila. V průběhu sledovaného období se ale rozdílnost úmrtností v jednotlivých okresech snižovala. V roce 2004 byl rozdíl mezi okresy s nejvyšší a nejnižší hrubou mírou úmrtnosti 1,3 zemřelého na 1 000 obyvatel středního stavu, zatímco v roce 1960 byl tento rozdíl 4,7. Výrazně nad krajským průměrem se dlouhodobě pohybuje úmrtnost v okresech Louny, Litoměřice a Teplice, což je způsobeno hlavně věkovou strukturou obyvatelstva. Naopak pod průměrem se pohybovaly okresy Chomutov a Ústí nad Labem. V případě novorozenecké a kojenecké úmrtnosti nelze jednoznačně říci, které okresy jsou dlouhodobě nad nebo pod krajským průměrem (resp. jaká je jejich dlouhodobá pozice vůči krajskému průměru). Všechny okresy v daném období stále kolísaly okolo průměru. I zde ovšem dochází k postupnému sblížování hodnot mezi jednotlivými okresy.

Nadpoloviční většinu všech úmrtí tvoří od roku 1992 úmrtí na nemoci oběhového systému, kdy na tyto nemoci umírají častěji ženy. Přibližně třetinu z nich tvoří cévní nemoci mozku. Zemřelí na novotvary představují více než čtvrtinu všech úmrtí, kdy nejčastější příčinou je zhoubný novotvar průdušek a plic. Třetí nejčastější skupinou příčin smrti jsou vnější příčiny nemoci a úmrtnosti, kam patří především poranění, dopravní nehody, otravy a také sebevraždy, jejichž podíl ze všech zemřelých od roku 1992 do roku 2004 klesl ze 2,2 % na 1,6 %.

V letech 1992 až 2004 došlo ke zvýšení naděje dožití při narození jak u mužů, tak i u žen. Porovnáme-li však zvýšení naděje při dožití za posledních pět let s předchozími pětiletými obdobími, zjistíme, že prodloužení střední délky života bylo v posledních pěti letech nejnižší. Naděje dožití ve věku 60 let, to znamená, jak dlouho by jedinec ve věku 60 let ještě měl průměrně žít, se také ve sledovaném období zvýšila, opět u obou pohlaví.

Vývoj úmrtnosti a hodnota některých ukazatelů úmrtnosti jsou značně ovlivněny věkovou strukturou obyvatelstva daného územního celku. Pro vytvoření srovnatelných údajů je třeba vliv věkové struktury eliminovat. Zejména ve statistice úmrtnosti se používá standardizace, která patří k obecným metodám, které se používají tam, kde relativní ukazatel přímo závisí na určité struktuře, tj. kde je výskyt určitého jevu

Demografický vývoj Ústeckého kraje v letech 1960 – 2004

nerovnoměrně rozložen. V případě úmrtnosti je pravděpodobnost úmrtí výrazně ovlivněna věkovým složením populace. V průběhu života mají muži stále vyšší pravděpodobnost úmrtí než ženy. Pravděpodobnost úmrtí je vysoká při narození dítěte a od tohoto dne se snižuje, na začátku období puberty začíná tato pravděpodobnost opět růst a stoupá až do nejvyšších věkových skupin. Hrubá míra úmrtnosti (počet zemřelých na tisíc obyvatel) je ukazatel, který nepostihuje zcela přesně rozdíly v počtech zemřelých mezi jednotlivými územími a jehož výsledná hodnota je ovlivněna právě věkovou strukturou obyvatelstva. Standardizovaná míra úmrtnosti přepočítává stavy skutečně zemřelých na daném území na věkovou strukturu vyššího územního celku, v našem případě na Českou republiku. Pro srovnání jsme použili nepřímou standardizaci, kdy za standard byly zvoleny míry úmrtnosti podle věku v České republice. Zjednodušeně řečeno, vypočítali jsme, jaká by byla úmrtnost v Ústeckém kraji, kdyby zde byla stejná věková skladba obyvatelstva jako v celé republice.

V porovnání standardizovaných měr úmrtnosti podle krajů je v Ústeckém kraji v posledních pěti letech tato úmrtnost jednoznačně nejvyšší, jak u mužů, tak i u žen. Ze sedmi okresů Ústeckého kraje jsou podle hrubé míry úmrtnosti v roce 2004 mezi prvními dvaceti (z celkových 77 okresů v ČR), které dosahují nejvyšších hodnot, pouze tři. Při přepočtu na standardizovanou míru úmrtnosti jsou mezi dvaceti okresy s nejvyšší úmrtností všechny okresy z Ústeckého kraje. Můžeme tedy říci, že úmrtnostní poměry jsou zde ve skutečnosti značně horší, než se jeví při použití prosté hrubé míry úmrtnosti. Hodnoty standardizované hrubé míry úmrtnosti jsou nejvyšší v Ústeckém, Karlovarském a Moravskoslezském kraji.

Podobná situace je i v případě zemřelých na novotvary, kdy dle ukazatele hrubé míry úmrtnosti kumulovaného za roky 2000 až 2004 jsou mezi prvními deseti pouze dva okresy Ústeckého kraje, ale v okamžiku přepočtu na standardizovanou míru úmrtnosti je mezi deseti okresy s nejvyššími hodnotami v ČR šest okresů z našeho kraje, a pouze okres Litoměřice se umístil přibližně ve třetině pomyslného žebříčku okresů, ale i tak je standardizovaná míra úmrtnosti v tomto okrese značně nad celorepublikovým průměrem. Hodnoty standardizované míry úmrtnosti na novotvary jsou nejvyšší v Ústeckém, Karlovarském a Libereckém kraji.